

MAKKAI Sándor Magunk revíziója

delmezve, az anyagi, jogi és intézményes erők olyan fegyvertárával rendelkezhetnek, melyből nekünk úgyszólván semmink sincs. *Ma* még természetesnek látszik, hogy egy ország a kisebbségi kultúrát legfeljebb eltűri és élni hagyja, de nem találja érdeknek, hogy különösebb védelemben, támogatásban részesítse, főleg sajátosan nemzeti vonatkozásaiban.

Az a tény, amely a mi kisebbségi magyar öntudatunkat meghatározza, annak a realitásnak minden oldaláról való komoly végiggondolása és számbavétele, hogy *mi semmiféle földi impériummal nem rendelkezünk*. Ez azt jelenti, hogy sajátos életünkben csak annyit valósíthatunk meg, amennyit minden külső segítség nélkül a magunk erejéből meg tudunk valósítani. (...)

Mindannyian mélyen érezzük és tudjuk, hogy az erdélyi magyar kisebbség élete a *társadalmi megszervezkedésen* fordul éltre vagy halálra. Ez a döntő kérdés, voltaképpen az egyetlen nagy kérdés, melynek megoldása reánk vár, mivel a társadalmi

megszervezkedés magába foglalja és önmagából természetesen sugározza ki az összes létkérdések: a gazdasági és kulturális problémák megoldását is.

Mindenki tudja, hogy a szervezethez *egységet* jelent. De kevesen és nehezen akarják belátni, hogy az egység nem *jelszó*, még kevésbé *bálvány*, mely körül ünnepi táncokat kell lejteni. Az egység *szervezett életet*, organikus munkaközösséget jelent egyetlen célnak: a nemzeti érték önfenn tartásának szolgálatában. (...)

A nagy társadalmi teendő tehát, mely az életelő előfeltételeket elpusztítja, – a *magyar egységnek* társadalmi megszervezése. A magyar népek, amely csak *tömeg*, élő orgánummá szervezése, melyben minden réteg egymásért és egymás által él. E szervezésnek az *önérő* kifejlesztése a célja, amelyből a kisebbségi nemzet *anyagi és szellemi egzisztenciájának* biztosítása következik. Újra hangsúlyozom, hogy ez az egység nem jelent színtelen egyformaságot, hanem különféle feladatok és foglalkozások egymással tervszerűen ösz-

szekapcsolt, az organizmus minden atomját a maga helyén és a maga értéke szerint ér vényre juttató harmóniát. (...)

A társadalmi megszervezésnek a lelki egység nagy parancsa mellett van egy másik, igen fontos kérdése, és ez a társadalmi szervezet *önfenntartásának* problémája.

A romániai magyar kisebbség lélekszámát másfélmillióra becsülvé, – alapigazsággal kell tekintenünk és meggyőződéssé kell tennünk, hogy *másfélmillió embernek van és kell hogy legyen önereje arra, hogy minden anyagi és szellemi szükségletéről önkörében tudjon gondoskodni*.

Az a hitem, hogy a magyarságnak végre is minden formációjában vannak képviselői, akikben megbízik és akiknek a szavára hallgat.

Ezeknek egy – minden előítéletet félretevő – összejövetelére, tanácskozására és összefogására lenne szükség, hogy mindelelőtt egy komoly *számvetés* a feladatokkal s a lehetőségek és teendők *öntudatosítása*, egyszerű az önfenn tartás *programja* kialakulhasson. Ha ez sikerülne, a meggyőzés és megnyerés *propagandája* vehetné kezdetét.

Meggyőződésem szerint – a program és a propaganda minőségének titka az, ami a megszerveződé és sikerét eldönthetné.

Ilyenféle alapvető kérdéseket kellene tisztáznunk:

Miféle közintézményekre és milyen közös alakulatokra van *feltétlenül* szükségünk gazdasági és szellemi téren?

Mi az, ami ebből *megvan*? Mi az, ami van, de nem *felel* meg a *szükségleteknek* és vagy átalakítandó, vagy megszüntetendő?

Melyek azok a *társadalmi akciók*, amelyek közös támogatással fenn kell tartanunk? Hogyan lehetne biztosítani a *számbavevés, nyilvántartás, ellenőrzés, támogatás* szervezett formáját?

Mibe *kerül* mindez? Mi *jut* mindepre, ha az erőket ismerjük? Hogy lehet ezt a terhet progresszíve *elosztani*? Milyen *eszközökkel* lehet biztosítani?

Miféle egzisztenciális következményei lesznek ennek a szervezetségnek?

Ezek és ezekhez hasonlóak a magyar kisebbség *nemzetpolitika* alapvető kérdései. (...)

Az *életösztön* fuldokolva sikolt egy *fórumért*, amely védelmet nyújt, amely igazságosan ítél, amely a kötelezettségeket megállapítja, és amely a maga erkölcsi tekintélyével lesújt és felemel.

Egy *öntudatos és élni akaró* közösség enélkül meg nem maradhat, s ha ennek megalkotására magát képtelennek tartja: kimondta önmaga felett a halálos ítéletet!

Magunk revíziója (1931). Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998, 77-78; 82; 100; 103-104; 108-110.

CS. GYIMESI Éva Helyzet és helyzettudat

szítással egyetemesen emberi szellemmel lenni – ez a Makkai-féle program. Vagy: a kisebbségi értelmiségi küldetése az, hogy – akár csak a gyöngykagyló – a fájdalomtól az erkölcsi és szellemi értékek igazgyöngyét teremtsen meg. Ezt a vonulatot irodalmi példák segítségével vizsgáltam, és igyekeztem kimutatni, hogy azok, akik magukévá tették, illetve magukévá teszik ezt az etikát, a szenvedés elfogadását és a helytállást, az átvészelés, az értékmegőrzés és értékteremtés attitűdjét, azok számára ez személyes megoldást jelenthet, hogy ne mondjam, üdvtanként funkcionál, de nyilvánvaló, hogy nem lehet tömeghatékony. Csak azok tudják magukévá tenni, akik hitelt élnek meg ezt a kérdést ugyanúgy, ahogy, teszem azt, Tompa László megélt, és akik maguk is alkotó emberek, és így az önmegvalósítás terén az adott korlátok közepette is bizonyos lehetőségekkel rendelkeznek. A tudományművelésben például ez már nem lehetséges, mert a tudományban a „kicsiny lehetőségek” a tudományosság egyetemes ismerveiről való lemondást jelentik. A művészetben talán nem.

A transzvilvanizmus természetes módon kiváltott egy sajátos ellenhatást, a helyzettel ugyancsak etikailag és esztétikailag szembeálló alkotók részéről, akik élvezték ezt a diszharmoniót, ugyanúgy ahogy a transzvilvanista attitűdöt elfogadják élik, velük ellentétben nem annak feloldására, hanem uralására törekednek. Uralják még pedig iróniával, intellektuálisan felülemelkedve: a diszharmoniót feloldva, a sebet nyitva hagyva, a mocskot, az izzadságot, a dolgok fonákját, visszáját felmutatva a helyzet tarthatatlanul feszült voltára döbbenetnek rá. Ennek a magatartásnak az első pregnáns képviselője nálunk Szilágyi Domokos, az ellentétele, a feloldhatatlan szomorúság költője, aki nem tudja elviselni, hogy „mocskos által” jussunk „kincshez”. Ő nagyon tételesen fogalmazta meg azt az irónikus magatartást, amely inkább a mocskokra és az izzadságra helyezi a hangsúlyt a mindent átészettizáló hagyományos transzvilvanista vonallal szemben. Szilágyi Domokos költészetében fejeződik ki a legizisztátabban Kierkegaard irónikus szubjektumának jelen helyzetet elutasító attitűdjét, amely nem jelent elfordulást a jelentől, hanem olyan viszonyulást a jelenhez, amely pontosan iróniája, tragikus iróniája révén – mert ez az irónia nem a cinizmus és nem a teljes féltés, hanem a tehetetlenség iróniája – a kívülállásban gyökerező autonómia megőrzésére szólít fel, a düh és dac elemi élményét nem poétizálja át, hanem a lázadás, a létel szembeni lázadás nyersanyagává teszi.

A helyzetet szét kell bontani, szét kell szedni elemeire, mert csak így lehetünk úrrá fölötté. A helyzet értelmezésével kapcsol-

latban szeretnék egy szubjektív vallomást tenni. Csak üdvözölni tudom azt aényt, hogy a mi legszűkebben értelmezett helyzetünk, azoknak a helyzete, akik itt vagyunk és akik még távol vannak, de ide kívánczónak tehát a mi helyzetünk az a bizonyos perem-lét, kihívott, kitermelt magából egy ilyen kört, mint amilyen a Limes. Nagy megrendüléssel olvastam Molnár Gusztáv bevezető előadását, mert kifejezett valamit, ami régóta mocorgott már bennünk. De nemcsak hogy elismerem egy ilyen kezdeményezés létjogosultságát, hanem hozzátenném az is, hogy van egy olyan talán tévhitem, hogy az egész magyarságnak, nem csak a románainak, hanem az össznemzetnek – beleértve a világon szétszórtan élő magyarságot is – érdeke, hogy mi ebben a perem-létben megmaradjunk. Nem pusztán biológiai, és nem is úgy, ahogy a transzvilvanisták is meg akartak maradni, hanem a magyar nemzet részeként, még ha kisebbségi helyzetben is. Azért, hogy azokat az értékeket, amelyek nem a mi értékeink, a székelelyek, a bihariaké, hanem az össznemzet értékei, főtárjuk, rögzítsük, ne hagyjuk elpusztítani. Ez az egyetlen racionális érv, amely ma engem visszatart az elmenéstől. Nem mondom, hogy nincsenek egyéb érveim is, de ez az egyetlen, amely az intellektust is megnyugtatja, amely megbékéli az elmét.

Tehát a helyzet. Miért kell a kategóriákat olyan alaposan körüljárni? Azért, hogy ne esünk az elfogultság hibájába, hogy helyzetünk meghatározását, önreflexiókat ne befolyásolja az a tény, hogy éppen benne vagyunk. Próbáljuk meg úgy szemlélni helyzetünket – azt hiszem, Fábrián Ernő meg is fogalmazza ezt a tanulmányomhoz írt hozzászólása vége felé –, hogy benne lévén, benne élve kívülről is, önmagunktól eltávolodva is lássuk önmagunkat. Ezt könnyíti meg számunkra a verifikálható kategóriák használata.

Az egyik lehetséges vitapont az én értelmezéssel kapcsolatban az lehet, hogy vajon a helyzet önmagába véve értékes-e vagy nem, hogy önmagában véve axiológiai megítélés alá esik-e vagy nem. A kisebbségi helyzet egyik meghatározó összetevője a demográfiai arány. Ez vajon önmagában véve minősít-e minket? Nézzük meg például a finn-svéd demográfiai arányt, vagy a magyarországi magyar-sváb és magyar-román és az itteni román-magyar arányt. A finnországi svédnek lenni egészen más, mint Romániában magyarnak lenni és megint más magyarnak lenni itt, mint románoknak lenni Magyarorszá-

gon. Ezért kétem én, hogy indokolt volna a jogi státus rendezettségétől vagy el nem rendezettségétől függetlenül, a kisebbségi helyzetet mint olyat negatívan minősíteni. A magyarvizsla, mondja Mózes Attila egy novellájában, akkor jön rá arra, hogy ő magyarvizsla, amikor oldalba rúgják.

Balázs Sándor reflexiójában azt állítja, hogy a kisebbségi mivolt mint olyan – minőség. Ez egy nagyon megfontolandó filozófiai gondolatmenet részeként hangzik el, ami engem is arra készítet, hogy újr gondoljam a kérdést. Mégis megjegyzem, hogy szerintem a kisebbségi helyzet, a kisebbségi lét mint minőség csak akkor válik problémává, amikor veszélybe kerül az identitás. Amíg nincs veszélyben az identitás, addig a kisebbségi lét nem minősít engem, nem tesz mássá, mint ami vagyok. Ha például svéd vagyok Finnországban, nemzeti mivoltomban nem korlátoz semmi. Egy pluralista struktúrában lényegében mindenki egyenlő esélyekkel indul. Dél-Afrikában pedig egyenesen fordított a helyzet: ott a kisebbség nyomja el a többséget. Tehát a kisebbségi mivolt önmagában véve nem axiológiai kérdés. Molnár Gusztáv szerint, a mi 1918 utáni történelmünknek három szakasza van: a kisebbségi, a nemzetiségi és a diaszpóra-korszak. Én ezzel alapvetően egyet is értek, amennyiben az egyes szakaszok elkülönítésének kritériuma éppen a jogi státus, a kisebbségi kérdés hatalmi elrendezésének a módja. A kérdést hasonlóképpen közelítette meg Pongrácz Kálmán még a két világháború közötti korszakban, a *Magyar Kisebbségben* megjelent egyik tanulmányában. Ő mutatott rá arra, hogy a szövány mivolt nem a szétszórtságot jelenti, hanem a kisebbségi önszervezés lehetetlenségét, a kollektív jogok teljes hiányát.

Nem ártana tehát leszögezni, hogy a diaszpóra-korszakban demográfiai lényegében ugyanarról a helyzetről van szó, a kisebbségi-, nemzetiségi- vagy diaszpóra-mivolt nem a demográfiai helyzet határozza meg.

A lényeg az, hogy világosan elkülönítsük egymástól a kisebbségi helyzet általános ismerveit és a mi – mostani –, alig elviselhető állapotunkat. A fogalomnak van egy konstans és van egy változó ismerve. Lehet, hogy ez a szöványhasogatásnak tűnik, de meggyőződésem, hogy csak így kerülhetjük el a szubjektívizmust, csak így lehetünk elfogulatlanok – önmagunkkal szemben.

Az ellenzéki magyar értelmiségieket tömörítő Limes-kör utolsó, 1986. november 10-i bukaresti találkozásán elhangzott előadás. Itt jelenik meg először. Az előadást követő vitát lásd a Provincia elektronikus kiadásában.

KOVÁCS András Ferenc

Ó, Trenszi, Trenszi, Trenszi! O H TRANSY, TRANSY, TRANSY!

Ó Trenszi Trenszi Trenszi
Csak Trenszi-léniába
Vágyom ki én hiába
Sosem volnék lerobbant
Idegbeteg mogorva
Haláli kriptabálban
Élnék boldog horroba
Jótét szörnyek között hol
Sok vérfagyasztó hapsi
Hős bőregér bolondoz
Ó harsány tipsitapsi
Ó Trenszi Trenszi Trenszi
Az volna ám a heppi
Balsoj Big Hekula
Éljen sokáig éljen
További Drakula

Ó Trenszi Trenszi Trenszi
Csak Trenszi-léniába
Vágyom ki én hiába
Laknék egy klassz koporsót
Középkori csontzenével
Romokkal vérszikollyal
Még Hollywood sem ér fel
Oly hagyománytal ne hidd hogy
E rémfilm hátha hakni
Ó nyelveket kitépni
Több torkot átharapni
Ó Trenszi Trenszi Trenszi
Az volna ám a heppi
Balsoj Big Hekula
Éljen sokáig éljen
További Drakula

Ó Trenszi Trenszi Trenszi
Csak Trenszi-léniába
Vágyom ki én hiába
Tör-zúz a hajnal ott mint
Hibbant fehér pofán pír
Hullák körtánca tombol
S oly vígan él a vámpír
A Vérszipók Tanácsa
Száját haját ha tépi
Ó Trenszi-léniában
Be bomba volna bébi
Ó Trenszi Trenszi Trenszi
Az volna ám a hippi
Balsoj Big Hekula
Éljen sokáig éljen
További Drakula

*Twin Peaks (Washington),
1988. január 24.*